

Трагедія 30-х років в Україні

85 років відділяють нас від трагічного лихоліття в історії українського народу. Як жилося на Донбасі в голодні 1932-1933 роки, можуть розповісти дуже скупі відомості, що збереглися в архівних фондах.

Постанова ЦВК і РНК СРСР від 01 лютого 1930 року «Про заходи щодо зміцнення соціалістичної перебудови сільського господарства в районах суцільної колективізації і по боротьбі з куркульством» дала право місцевим органам влади експропріювати кулаків і висилати їх з членами сімей в райони, непридатні для ведення сільського господарства.

В інструкції ЦВК СРСР № 27 від 4 лютого 1930 р. йшлося: «У районах суцільної колективізації. а в інших районах у міру дійсного масового розгортання колективізації ... виселити куркульський актив, найбільш багатих куркулів і полупоміщиків у віддалені місцевості СРСР, і в межах даного краю - у віддалені райони. У районах суцільної колективізації конфіскувати у кулаків засоби виробництва, худобу, господарські та житлові будівлі, підприємства виробничі і торговельні комплекси, кормові і насінневі запаси, надлишки домашнього майна та готівкові гроші ».

Кулаков ділили на три категорії: перша вивозилася на Північ, друга - в порожні хутори свого ж району, де над ними ставився комендант, а третя – залишалася на місці.

В архівному фонді Мар'їнського райвиконкому, в списку куркульських господарств значиться Гонтар Іван Петрович, який до революції мав 70 десятин землі, цегляний завод, 10 коней, наймитів. Проти прізвища запис - виселити. Очевидці (Костенко Н.С. 1914 р.н. і Кисіль Л.К. 1907 р.н.) згадують, що сім'ю Гонтарєва розкуркулювали двічі. Перший раз у них відібрали господарство: чотири коні, дві корови, овець. бджіл, птицю, з інвентарю - косарку, плуг, молотарку, борони, сани, дві брички. А коли прийшли другий раз, то вже відібрали будинок з усіма будівлями. Гонтарєви мали великий цегляний будинок. сараї, комори, стайні, два колодязі. Будинок і господарство були передані в радгосп «Паризької Комуни», а самих Гонтарєвих відправили в Сибір. Мазанка (дев. Гонтарєва) Ольга Іванівна, згадує, що на день розкуркулення в родині було 6 чоловік: батьки Гонтарєви Іван Петрович і Олександра Олексіївна, дочка Ольга, 1911 р.н .. син Олександр, 1908 р.н .. невістка Гонтарєва Федора Данилівна, 1907 р.н. і племінниця Гонтарєва Олександра Олександрівна, 1929 р.н.

За оперативними даними ГПУ на 01 квітня 1930 року в Мар'їнському районі розкуркулено 48 господарств, в яких було 79 житлових приміщень, 146 господарських будівель. Конфісковане при розкуркулюванні майно селян (1306 гектарів землі, 10 сівалок, 53 віялки, 66 жаток, 73 бункер., 66 шахраїв, 74 борони, 116 коней, 77 корів, 32 свині, 53 вівці) передано колгоспам. Конфісковані будинки використовувалися для адміністративних будівель, продавалися за безцінь. Наприклад, в селі Павлівка за 300 рублів розпродано повністю одне господарство, яке складається з великої пасіки, двох цегляних будинків і т.д. Іноді конфісковані будинки і майно безкоштовно передавалися незаможним селянам.

Політика, що проводиться на селі: колективізація. розкуркулення, продрозкладка, репресії – вела до повного зубожіння селянства і загибелі від голодної смерті.

Згадує Засідкевіч Ірина Степанівна. 1900 р.н.: «В 1932 році проживали ми проти станції Роя. Я і мій чоловік Засідкевич Антон Васильович у 1929 році вступили до колгоспу і внесли туди все своє господарство: пару коней, корову, бричку, сани, косарку, плуг В січні 1932 року, на різдвяних святах, вранці прийшла комісія і розкуркулила нас. При цьому заставили мого чоловіка зняти з себе новий костюм, шапку, а одягти старенький костюм і попросили нас з дітьми вийти із хати. На той час у нас було четверо дітей: Ваня - 10 років, Катя - 8 років, Оленка - 6 років, Ніна - 3 роки (якраз була дуже хвора). Так ми з дітьми опинилися на вулиці, а все, що було у нас, залишилося в хаті. Хата у нас була під черепицею із чотирьох кімнат, мали конюшню, клуню, курник і великий фруктовий сад. Коли у нас все забрали, то ще й дали

«розкулачений» документ, по якому не брали на роботу. Ось тут і розпочалася боротьба за життя. Це був дуже тяжкий час, який без сліз згадувати не можна».

З доповідної записки голови Петрово - Маріїнського райвиконкому про проведення розкуркулення: «При выселении кулаков возле домов и по углам улиц собрались группы крестьян, в основном женщины до 10 человек, отдельные крестьянки выражали сочувствие кулакам и провожали последних со слезами». Тобто, незважаючи на «посилену роз'яснювальну роботу» ставлення односельців до сімей, яких виселяли, було співчутливе.

Голова ВУЦВК СРСР Г.И. Петровський, що обстежив за завданням ЦК КП(б)У Донецьку область в грудні 1932 року, застерігав від перегинів у вилученні надлишків хліба: «Это дело нужно повести так, чтобы не убить у колхозников стимула к дальнейшему укреплению колхоза, поднятию урожайности и развитию животноводства».

Факти - річ уперта, а закріплені в архівних документах – тим більше. Як впливає з документів, голод досяг піка після осінніх і зимових хлібозаготівель, після яких майже нічого не залишили ані колгоспам, ані селянам.

Не минула трагедія і Мар'їнського району. Відтворити картину минулих років допомагають спогади старожилів.

Згадує мешканка с. Елизаветовка Обризан П. М. «У ті роки я проживала в с. Костянтинівці. З початку колективізації мій батько працював на конюшні конюхом. Туди звозили коней, яких відібрали у селян. І ось в один день з'їхались селяни, а мій батько каже: «А у СОЗі добре жить, один робить – сім лежить». На другий день приїхали з міліції і забрали батька. Судили. Дали йому 2,5 роки ув'язнення, ми zostалися з мамою Мені не було ще й 6 років і два молодших брати, які восени 1932 року померли від голоду. Невдовзі вернувся батько і став ходити пішки на Трудовський базар. Носив подушки, рядна і все, що можна було поміняти на продукти, щоб хоч якось вижити. Але це не допомогло. У березні 1933 року померла мати. У неї були пухлі ноги. Приїхав батько підводою, на якій лежало вже двоє людей, матір завернули у якусь ряднину та повезли на цвинтар. Ями тоді копали вночі. Коли батько під'їхав до ями, то там вже були чотири трупи. Ми zostалися з батьком удвох. Батько сходи́в ще декілька разів на базар, в останній раз приніс один стакан пшона. У квітні місяці не стало і батька. Сусідка відвела мене до сільської ради. Потім відвели мене у ясла, які працювали цілодобово. Нас сиріт, було сім чоловік. Годували нас два рази на день. Давали по два коржика з лободою та половою. Ось тому я вижила».

Мешканка с. Єкатеринівка Лукомська А.Ф. розповідає, що було їх в сім'ї троє дітей. «Батько працював бригадиром у колгоспі « Перемога », мати – на городі. Менші сестри були такими пухкими, що не могли встати на ноги. Мама обійме їх, а у самої сльози капують, і каже: «Мої дітоньки, народила я вас в таку нещасну хвилину. Мої голуб'ята, скоро весна, буде тепло, ви видужаєте, очерет виросте, будемо рвати і їсти». А сестра каже: «Мамо, ми ж не телята, щоб очерет їсти». Але їли і ми, і сусіди. Після голоду ходили такі худі, що навіть мох по тілу був ... »

Спогади Погребняк А. А. з с. Богоявленки «.. У 1932-1933 роках я навчалась в школі, але змушена була залишити навчання і йти на роботу в колгосп, бо там під час весняних робіт варили обід і можна було щось поїсти. Старший брат ходив до лісу і приносив малих грачат. Який це був делікатес. Або жарені ховрашки. Мама пекла дуже смачні лободяники. Так наша сім'я врятувалась. А люди блукали днями степом, вишукуючи мишині зимові запаси (польові миші на зиму роблять запаси зерна), і з великою радістю несли їх до дому. А вночі з'являлась комісія і забирали все дочиста, не дивлячись ні на дітей, ні на кого...».

Ковалимська К.Г. все життя прожила в Красногорівці. «... Жили ми не багато, але шматок хліба завжди був у домі. У 1932 році настали зміни. Спочатку ми просто недоїдали, а потім стали голодувати. Нічого не хотілося – ні грати, ні працювати – в голові билася тільки

одна думка: чим заповнити шлунок. Пізніше ми стали пухнути: одутлі з синявою особи, роздуті животи і наліті набряком пучечки пальців, які насправді були порожні. Сестри від слабкості вже майже не піднімалися з ліжка. Я з мамою ходила в поміщицькі сади, ловили ховрахів і їли. Іноді вдавалося зловити кілька горобців. Але такі «святкові м'ясні» дні були у нас рідкістю. В основному перебивалися кропивою, лопухом, які варили у вигляді рідкої кашки і у вигляді юшки. Померла моя молодша сестра Лідочка Але ми всі були такі слабкі, що не було сил поховати її по-людськи. Довелося віднести її в загальну яму. Одного вечора батько приніс десь спійману і убиту ним собаку. На ранок, наївшись волокнистого м'яса, померла сестра Маша ... ».

Згідно офіційного списку людей, причиною смерті яких, по експертизі діагнозів, міг бути голод, в Мар'їнському районі померло 78 осіб. За спогадами очевидців, наприклад, в Єлизаветівці з 300 дворів 150 будинків були порожні. А це як мінімум 600 чоловік (батьки і двоє дітей).

Читати спогади про страшні голодні роки важко, Але в жодному з оповідань я не знайшла відомостей про факти канібалізму, труподства в нашому районі. Це говорить про те, що голод був повсюдно, але становище в різних районах було не однаковим. Голодом були більше вражені північні райони області (нині територія Луганської області).